

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

CHP Genel Sekreterlerinin Parti Siyaseti Üzerindeki Etkileri: Kasım Gülek ve Bülent Ecevit

The Effects of CHP Secretary General On Party Policies: Kasım Gülek And Bülent Ecevit

Tülay AYDIN

Arş. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
tlyaydn05@gmail.com
Orcid ID: 0000-0003-0308-1240

Öz: Siyasal partilerde bir parti içi mekanizma olarak öne çıkan parti genel sekreterliği birimi, çok partili hayatın ilk yıllarında CHP'nin değişen siyasal misyonu üzerinde tıpkı tek partili yıllarda olduğu gibi önemli bir etkiye sahipti. Parti genel sekreterliği biriminin fikir üreten, siyaset yapan, zaman zaman parti liderinin önüne geçen tutum ve eylemlerinin konu edildiği bu çalışmada; uzun iktidar yıllarının ardından muhalefete geçen CHP'nin hem parti içindeki bu şaşkınlığı aşma hem de partiyi halk nazarındaki olumsuz imajından kurtarma çabaları ele alınmaktadır. Bu yeni söylem oluşturma çabaları; Kasım Gülek ve Bülent Ecevit gibi iki önemli parti genel sekreterinin fikir ve uygulamaları çerçevesinde incelenmektedir. Keza CHP'de değişimin gerekliliğine inanarak uygulamaya döken ilk parti genel sekreteri olan Kasım Gülek'in bireysel olarak yürüttüğü halkçı uygulamalar ve halka dönüş çalışmaları, Bülent Ecevit'in parti genel sekreterliği süresince plan ve program çerçevesinde uygulamaya dökülmüştür. Çalışma iki genel sekreterin farklı dönemlerde ancak aynı politika kapsamında partide bir değişim rüzgârı başlattığı kanısındadır.

Anahtar Kelimeler: CHP, Kasım Gülek, Bülent Ecevit, parti genel sekreteri, halkçılık.

Abstract: The party general secretariat unit, which stands out as an intra-party mechanism in political parties, had an important effect on the changing political mission of the CHP in the first years of the multi-party life, as it did in the single-party years. In this study, which deals with the attitudes and actions of the party general secretariat unit, which produces ideas, makes politics, and sometimes gets ahead of the party leader; the efforts of the CHP, which went into opposition after long years of power, both to overcome this confusion within the party and to save the party from its negative image in the eyes of the public, are discussed. These efforts to create a new discourse; The ideas and practices of two important party secretaries, such as Kasım Gülek and Bülent Ecevit, are examined. Likewise, the individual populist practices and public-return activities carried out by Kasım Gülek, who was the first party secretary general who believed in the necessity of change in the CHP and put it into practice, was put into practice within the framework of a plan and program during Bülent Ecevit's general secretariat of the party. The study is of the opinion that two general secretaries started a wind of change in the party within the scope of the same policy in different periods.

Keywords: CHP, Kasım Gülek, Bülent Ecevit, party secretary, populism.

GİRİŞ

Siyasal partilerin iç hiyerarşileri, teşkilat ve merkezi örgüt yapılanmaları genel başkanlık idaresi altında oluşturulan bir yönetim düzeneğinde belirlenmiştir. Bu yapının temel yürütücüsü parti başkanı olmakla beraber ikincil önemde ve çoğu zaman partilerin beyni konumunda olan parti genel sekreterliği önemli bir pozisyonda yer almaktadır. Türk siyasal parti yapılanmasının ilk örneğini teşkil eden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve bu siyasi yapı üzerine eklenmiş ardıl partiler aynı sistematik yapı içerisinde faaliyet göstermişlerdir. Bu partilerin örgüt düzeninde parti genel sekreterliği zamanla bir ikinci adam mevkii ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte parti genel sekreterliği, Sovyet siyasal sistemi içinde ortaya çıkmış ve öncelikle parti içinde idari bir makam olarak nitelendirilmiştir. Ancak genel sekreterlik birimi, Stalin tarafından daha etkili kullanılmaya başlanmış ve zamanla parti liderliği ile eş düzlemde yer almıştır. Stalin tüm hayatı boyunca merkez komitesi sekreteri (CCS) olarak anılagelmiştir (McCauley, 1997: 11-12).

Türk siyasal hayatında da yaşama geçirilen genel sekreterlik kavramı ikinci adamlık vazifesiyle bilhassa tek partili yılların en önemli örgüt yürütücüsü konumuna yükseltilmişti. 1931 CHP Nizamnamesinde *Katib-i Umumilik* ismiyle kendine yer edinen genel sekreterlik, genel başkan tarafından Genel Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilmekteydi. Görevleri ise kurul kararlarını parti birimlerine bildirmek, sonuçlandırmak, yazışmaları ve parti işlerini takip etmektir (1931 CHP Nizamnamesi ve Programı, 1931: 7; 1938 CHP Tüzüğü, 1938: 7-8). Bu genel geçer görevlerin yanında parti genel sekreterliği için en radikal değişim 1939 yılında CHP tüzüğüne eklenen bir madde ile parti genel sekreterinin aynı zamanda hükümet üyesi olmasına olanak sağlayan değişimle gerçekleşmiş böylece parti genel sekreteri hükümete dâhil edilmişti (1939 CHP Nizamnamesi, 1939: 9). Ancak bir süre sonra bu göreve son verilmiş, parti genel sekreterliği yeniden parti içi düzeneğin unsuru haline getirilmiştir. Parti genel sekreterliğinde yapılan ikinci önemli değişim genel sekreterin parti başkanı tarafından kurul üyeleri arasından atanması uygulamasına 1950 Kurultayında son verilmesi olmuştur. Böylece CHP tarihinde yepyeni bir dönemin önü açılmıştır. Keza bundan sonra çok başlı bir idari mekanizma görüntüsü çizen CHP, İnönü liderliğinde uzun yıllar parti başkanı-parti genel sekreteri ve hâkimiyet kurdukları ekiplerin mücadelesine şahit olmuştur. İlk olarak Kasım Gülek'in 1950 yılında Kurultay tarafından CHP parti genel sekreteri seçilmesiyle uygulanan bu yöntem 1960 yılında son verilmiştir.

CHP'nin çok partili hayata geçiş ve sonrasında Demokrat Parti (DP) iktidarına karşı ortaya çıkan muhalefet partisi olma konumu, parti genel sekreterlerinin yeni politikanın oluşturulması konusundaki önemini daha da artırmıştır. Bu bağlamda hem partinin tek partili yıllarının izlerini silmek hem yeni konumuna alışarak muhalefet edebilme alışkanlığı edinmek ve ayrıca örgüt üzerinde yeni söylemler üretebilmek parti genel sekreterlerinin ikinci adam rollerini daha da önemli kılmıştır. Bu süreçteki temel arayış partinin halka uzak ve soğuk bulunan görüntüsünü değiştirmek üzerine bina edilmişti. DP'nin halkta bulduğu güçlü yanının sorgulandığı bu süreçte CHP yönetimi ve aydınlarının çıkış noktasını ise partiyi halkla buluşturmak oluşturmaktaydı. Bu amaca yönelik olarak çeşitli tartışma ve sorgulamaların yaşandığı CHP'de muhalefetinin ilk yıllarında pratikteki uygulamaları ile dikkat çeken parti genel sekreteri Kasım Gülek, halka dönüş çalışmalarını parti çatısı altında ancak bağımsız yürütmeyi tercih etmiş ve popülist çalışmalarını dikkat çekmiştir. Gülek'in genel sekreter sıfatıyla başlattığı halkçı uygulamalara daha sistematik şekilde devam eden genel sekreter Bülent Ecevit ise halkla teması belli bir plan ve söylem içinde Ortanın Solu hareketi ile öne çıkarmıştır. Bu noktada iki sekreterin politikası halkçı siyaset doğrultusunda *"siyasetçilerin bütün ara kurumları aşarak halkla doğrudan temas kurmasını sağlamak"* üzerine kurgulanmıştı (Toprak, 1992: 45). Muhalefet yıllarının ilk CHP genel sekreteri olan Kasım Gülek'in CHP'de değişimin gerekliliğine inanarak başlattığı halka dönüş hareketi ve bu kapsamda yürüttüğü halkçı uygulamalar, Bülent Ecevit'in parti genel sekreterliği süresince belli bir plan, program çerçevesine oturtulmaya çalışılmıştır. Şimdiye dek Ecevit ve onun başlattığı Ortanın Solu hareketi üzerine çokça çalışma yapılmış olmakla beraber partide siyasal bir değişim olması gereğine dikkat çeken parti genel sekreteri Kasım Gülek'in partide başlatmış olduğu heyecan ve hareket, sonra oluşacak hareketlere bir milat oluşturmuştur. Bu çalışmada iki parti genel sekreterinin halka dönme konusundaki farkındalığı ve çalışmalarının devamlılığına dikkat çekilmektedir. Bu iki genel sekreterin yürüttüğü uygulama ve politikalar, CHP tarihinde çok önemli köşe taşlarından biri olmuş hatta bu hareket partinin güçlü tarihi karakteri olan parti lideri İnönü'yü koltuğundan edecek kadar ciddi bir boyuta ermiştir.

CHP Genel Sekreterleri Kasım Gülek ve Bülent Ecevit'in Karakteristik Nitelikleri ve Düşünsel Eğilimleri

1925 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Bülent Ecevit, Robert Koleji mezunu ve iyi eğitimli bir aileye mensuptu (Çürüksulu ve Adakaleli, 1975: 27). Kasım Gülek ise 1905 Adana doğumlu olup Galatasaray Lisesinde başladığı eğitimini Robert Kolejini birincilikle bitirerek tamamlamıştı. Gülek, daha sonra 1926 yılında Paris Siyasal Bilgiler Okulu'nda eğitim almış bunun ardından Amerika'ya giderek New York Amerikan Merkez Bankasında çalışmıştır. Bir sürede Cambridge Üniversitesinde eğitim alan Gülek'in bu yurtdışı tecrübeleri kariyerinde önemli bir etken haline gelecektir (Kasım Gülek Konuşuyor, 1956: 36-37; 44-45). Ecevit'in de benzer bir kariyerinin olması ve yurtdışı deneyimlerinin varlığı dikkat çekicidir. Ecevit'de bir süre İngiltere ve ABD'de kalmış ve her ikisinin de bu ortak tecrübeleri daha sonra CHP içinde yükselmelerinde önemli bir faktör haline gelmiştir. Keza bu dönemde İnönü'ye yakın olmanın en önemli yollarından biri yabancı dil bilmekten geçmekteydi. Kasım Gülek, genelde İnönü'nün yabancı konukları ağırlaması sırasında sürekli yanında bulunmuş ve bütün işlerinde ona yardımcı olmuştur (Erim, 2021: 477). Dolayısıyla Ecevit ve Gülek'in ABD'de geçen yılları ve burada aldıkları eğitimleri ile iyi derecede dil bilmeleri, İnönü ve CHP ile temaslarının anahtarı olmuştur. Ecevit de bir süre sonra Nihat Erim tarafından Kasım Gülek'e karşı bir koz olarak İnönü'nün yabancı evrak işlerini yürütmek üzere görevlendirilmiştir. Bir süre sonra Ecevit, İnönü'nün yabancı misafirlerine tercümanlık yapmaya başlamıştır (Akdağ, 2018: 133). Sekiz yabancı dil bilen Gülek, Ermenice, Habeşçe, Rumca gibi dilleri de konuşabilirken (Balci, 2015: 48), Ecevit ise Sanskritçe bilmekte ve kusursuz derecede İngilizceye hâkim bulunmaktaydı. İnönü, önem verdiği yabancı konukları ile işlerini bir dönem Gülek'le yürütmüş daha sonra ise Ecevit ile bu işe devam etmiştir (Arcayürek, 1985: 80).

CHP Genel Sekreterlerinin diğer dikkat çeken ortak noktaları ise kısa süreli de olsa gazetecilik ile haşır neşir olmaları ve aslında bu yolla basın politik kariyerleri ve kamuoyu yordaması için ne kadar önemli olduğunun farkında olmalarıdır. Keza Ecevit ve Gülek siyasi kariyerleri boyunca basınla ilişkilerini sıkı tutmaya çalışmış hatta Gülek'in magazinsel haberleri ve popülist olarak adlandırılan bazı faaliyetleri de sık sık basının gündeminde yer almıştır. Nihat Erim ile münasebetinden dolayı Ulus'ta yazılar yayınlarken gazetecilik yapmaya başlayan Ecevit'in basın kariyeri ve gazeteci kimliği ona radyo-tv ve basının siyaset üzerindeki etkisini gözlemlene fırsatı vermiştir. Uzun yıllar Ulus'ta kaleme aldığı yazılar entelektüel kimliğini öne çıkarırken bu sıralarda kurduğu ilişkiler onu milletvekilliğine taşımıştır (Çürüksulu ve Adakaleli, 1975: 178-179). Gülek de Ecevit gibi bir gazetecilik serüveni içinde bulunmuştur. Ancak Ecevit'in aksine milletvekilliğinden sonra bu işe başlayan Gülek, *Yeni Tanin* isiminde bir gazete çıkarmış bu sıralardaki muhalif fikirlerini halka ulaştırmayı amaçlamıştır (Balci, 2015: 48; Dış Basın ve Radyo'da Kasım Gülek, Radyo Konuşmaları demeçler, makaleler, 1952: 3; 9).

1954 yılında CHP'nin mallarının devlete aktarılmasından sonra Bülent Ecevit Gençlik Kolları Merkez Yönetiminde yer almış ve CHP üyesi olmuştur (Birgit, 2006: 112). Ecevit, 1957 yılında erken seçimlerin yapılması kararı üzerine Londra'dan ülkesine dönmüştür. Metin Toker'in CHP'den milletvekili adayı olmak yerine gazeteciliği seçmesi üzerine Ecevit'e vekillik yolu açılmıştır. Toker, kendisinin yerine Ecevit'i aday olarak İnönü'ye sunmuş ve bu vesileyle Ecevit, milletvekili adayı olmuştur. Bunun üzerine Ecevit, 1957 yılında yapılan seçimlerde Ankara'dan milletvekili olarak Meclis'e girmiştir (Kurt, 2002: 34; Arcayürek, 1985: 92). Kasım Gülek'in milletvekilliği kariyeri ise bizzat Atatürk'ün etkisiyle olmuş ve 1940 yılında Bilecik Mebusu Besim Öner Akalın'ın vefatından boşalan vekillığe Gülek seçilmiştir (BCA, 30.10.0.0-76.501.8, 20.05.1940, 2-9). İki farklı kişiliğe sahip gibi görünen Kasım Gülek ve Bülent Ecevit'in ortak yönlerinden biri de her iki siyaset adamının da CHP Genel Sekreterliğinden evvel bakanlık makamında olmalarıdır. Genel sekreterlik koltuğuna bakanlık koltuğundan geçerek oturan Ecevit ve Gülek, bakanlıkları sırasındaki farklı tutum ve çalışmaları ile de dikkat çekmişlerdir. Gülek'in öne çıkan parlak kişiliğine karşın Ecevit'in görece gösterişsiz ve sade, sakin tavrı, yaşamı daha gazetecilik yıllarında fark edilmişti (Arcayürek, 1985: 74; 78). Kasım Gülek 10 Eylül 1947'de kurulan Hasan Saka kabinesinde Bayındırlık Bakanı olarak yer almıştır. Daha sonra Ulaştırma Bakanlığı görevinde yer alan Gülek, halkın içinde dolaşarak, sorunları yerinde görmeyi tercih etmiştir. Tek başına postane ve istasyonları gezen Gülek, bir Portekiz gazetesinde "*Modern Harun Reşit*" olarak nitelendirilmiş, vapurların temizliğini teftiş ettiği hatta kadın kıyafeti giyerek memurları kontrol ettiği yazılmıştır. Kasım Gülek bakanlığı süresince halkın vergisiyle maaşını aldığını ifade etmiş ve makam

aracını kullanmamayı tercih etmiştir (Balcı, 2015: 95-96). Bülent Ecevit ise İnönü kabinesinde 1961-1965 yılları arasında Çalışma Bakanı sıfatıyla yer almıştır. Gülek'in retorik çalışmalarının aksine ilk eylemsel uygulamaları yapan Ecevit, 1961 anayasasının sunduğu geniş haklar çerçevesinde işçi ve emekçi haklarının hızla uygulanmasını sağlamıştır. Bu sebeple Ecevit, bakanlığı süresince daha sonraki siyasi kariyerini de etkileyecek ölçüde etkili olan "işçi babası" unvanı ile anılagelmiştir (Akdağ, 2018: 137). Çalışma bakanlığı evresinde toplu sözleşme, grev ve lokavt gibi hakların sunulmasında etkili ve yetkili olarak çalışmış ve böylece daha sonra derinden şekillenecek olan sosyal ve ekonomik görüşlerini bu dönemde oluşturmuştur (Çolak, 2015: 100-103). Bu süreçte sendikalarla iş birliği içinde olmuş, hazırlanan yeni iş kanununun Meclisten geçmesine öncülük etmiştir (Ahmad, 1996: 251).

Her iki siyasetçinin de genel sekreterlik süreleri boyunca dikkat çeken ortak noktalarından bir diğeri de halkla ilişkilerinde kullandıkları dilin görünür farklılıklarına karşın sembolik bazı değer ve olgularla dolu olmasıdır. Bir ziyareti sırasında hediye edilen Anadolu'ya özgü çarığın (Milliyet, 23 Ocak 1956: 1) sonraki süreçte Gülek tarafından popülist bir siyasal araç olarak kullanımı onu bundan sonra *çarıklı siyasetçi* sıfatıyla bütünleştirmiştir. Gülek, meşhur Karadeniz gezisinde kendisine gönderilen *aba*, *çarık* ve *çorap* gibi şimdiye dek ihmal edildiğini düşündüğü kırsala ait simgeleri elinde abası, ayağında çarığı ile başlayan birçok gezisinde kullanmış ve bu durum halk arasında ilgiyle karşılanmıştır (Kasım Gülek Konuşuyor, 1956: 94-95). Genel Sekreter Bülent Ecevit'e ise gezileri sırasında o dönemin moda olan şapkası *kasket*, *kravat* ve *eşarp* hediye edilmiştir (Ulus, 20 Mart 1967: 1). Ecevit'te Gülek gibi siyasal yaşamı boyunca kasket ve kravat gibi sembolik ve halka hitap eden değerleri sıklıkla kullanmaya başlamıştır. Keza dönemin olmazsa olmazı fötr şapka yerine köylülüğün sembolü olan kasketi kullanması bilinçli bir hareket olarak onun halkçılığını sembolize etmiştir. Ecevit, aydını sembolize eden kravat ile halkı temsil eden kasketin kendi siyasetinde birleştirildiğini ve bunun Ortanın Solu düşüncesinde olduğunu ifade etmişti (Ulus, 19 Mart 1967: 7; Ulus, 17 Mayıs 1967: 1). Sivas'ı ziyareti sırasında bir yaşlı kadının "Karaoğlan nirede ha evlatlar, Karaoğlan'ı görmek istiyom" ifadelerinin orada bulunanlar tarafından dillendirilmesi üzerine seçim kampanyalarının aranılan söylemi bulunmuş ve Ecevit bundan sonra Karaoğlan sıfatıyla anılagelmiştir (Özçelik, <https://forum.donanimhaber.com/bulent-ecevit-beyin-kanmasi-gecirdi-son-durum-hayati-tehlikesi-gecmedi--7152284-7>, 24.03.2022). Tüm bu açılımlar DP iktidarının halkta bulduğu yanıtı bir cevap arayışı anlamı barındırmaktaydı.

Kasım Gülek ve Bülent Ecevit'in Parti Siyasetini Yönlendirme İsteği ve Değişim Hareketleri

CHP Genel Sekreteri olma sıfatıyla parti merkezi ve parti örgütleri üzerindeki etkinliklerini siyasi eğilimleri çerçevesinde yönlendirmeye çalışan Gülek ve Ecevit, aslında farklı konjonktürel şartlar altında aynı amaç etrafında hareket etmişlerdi. Partinin köklü bir değişim geçirmesi gerektiği fikrini savunan iki siyaset adamının temel hareket noktası yönetimdeki güçlerini pekiştirecek ve istedikleri değişim kıvılcımını destekleyecek teşkilat gücüyüdü. Bununla birlikte her ikisinin de siyasal yaşamlarının kaderini belirleyen figür, İnönü ve İnönü'nün parti üzerindeki tarihi azametinin üstesinden gelebilme sorunuuydu. CHP'de çok partili hayatın başlattığı değişim sinyalleri aslında devletle bütünleşmiş bir partiyi çok partili hayat sistemi içinde normal standartlarda bir parti haline getirme çabalarına dönüşmeye başlamıştı. Hedef CHP'yi gerçek bir halk partisi haline getirmek ve uzun süreli iktidarının halk üzerinde yarattığı sıkıcı etkiyi ortadan kaldırmaktı. Bu noktada 1947 Kurultayı partinin ülke ve dünyadaki yeni yerini ve konumunu belirleme açısından önem taşımaktaydı (Uzun, 2012: 133). Bununla birlikte 1950 Kurultayı bu söylemsel boyutun eyleme geçirilmeye başlandığı ilk kurultay olmuştur. Bu kurultayda parti geleceğinin tarihi bir karakter olarak İnönü bünyesinde kurtarılabileceği düşünülmüş ve genel başkan İnönü seçilmişti. Ancak parti tabanının değişim isteklerini göz ardı edemeyen İnönü, genel sekreter seçimini kurultaya bırakarak hem seçim sonrası afallayan tabanı yatıştırmayı hem de kendi adayının seçileceğinden emin olduğu için bu değişimin kâğıt üzerinde kalacağını ummuştu (Balcı, 2015: 118). Böylece 1950 seçimleri sonunda ilk defa muhalefet koltuğuna oturan CHP'de genel başkan değişiminden çekinilirken ikinci adamın seçiminde kurultaya söz hakkı tanınmıştır. Ancak beklenmedik şekilde İnönü'nün aday olan Nihat Erim yerine Kasım Gülek genel sekreter seçilmiştir. Gülek'in genel sekreterliğe seçilmesi parti tarihi açısından yepyeni bir evreyi başlatmıştır. İnönü'ye rağmen kurultayın seçimi bundan sonra genel başkanlık ile genel sekreterlik gibi iki otoritenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bir yoruma göre CHP'li genç milletvekillerinin *paşa kulu olmayan ve paşanın emrinde olmayan* genç bir genel sekreter arzuları böylece gerçekleşmiş oluyordu (Cılızoğlu, 2017: 56). Çok geçmeden Kasım Gülek, İnönü ve çevresini oluşturan *lortlar ekibine* karşı çıkan ilk kişi olarak lanse edilmeye

başlanmıştır (Çavdar, 2004: 41). Henüz on yıllık partili olan Kasım Gülek'in parti genel sekreterliği gibi bir makama oturması, CHP otoritelerince şaşkınlıkla karşılanmıştır. Gülek'in kurultay süresince yaptığı kişisel propaganda ise onun halkçı politikasının temelini oluşturmuştur. Delegelerle tek tek ilgilenerek kendi propagandasını bizzat kendisi yapmış, delegeleri tek tek karşılayarak ellerini sıkışmış ve onlara kendi hikâyesini bizzat anlatmıştır. Bu Amerikanvari bir tutum olarak değerlendirilmiş ve dikkat çekici uygulama olmuştu (Birgit, 2006: 186). Bu sürpriz sonucu İnönü, *hesapta olmayan bir sonuç* olarak değerlendirmiş, partide etkili bir şahıs olan Faik Ahmet Barutçu ise genel sekreterin kongre tarafından seçilmesinin yanlış bir uygulama olduğunu belirtmişti (1977: 451). Ancak bu uygulama daha sonra birkaç defa parti yönetimi tarafından kaldırılmak istenmesine karşın 1960'a kadar uygulanmaya devam etmiştir. Kasım Gülek'in parti genel sekreteri olmasıyla beraber bu yıllardan itibaren parti genel sekreteri ile parti başkanı arasındaki çekişmeler gündemi meşgul etmeye başlamıştır (Turan, 2000: 312).

1950 yılında parti genel sekreteri olan Kasım Gülek'in genel sekreterlik yılları partisinin uzun iktidar yıllarından sonra muhalefete geçtiği bir döneme denk gelmiştir. Bu dönem aynı zamanda partide değişim isteklerinin en üst perdeden konuşulduğu hatta CHP'nin tarihsel niteliğinden dolayı ömrünü tamamlamış bir parti olarak tarihte yerini alması gerektiğinin dahi önerildiği bir dönemdi. Mevcut partinin yerine siyasal ve ekonomik bir doktrine dayalı yeni bir parti kurulması ve halkın gözündeki olumsuz CHP imajının silinmesi fikri tartışılmıştı (Koç, 2014: 70). Bu tartışmalar arasında Gülek'in halka ve eyleme dönük genel sekreterliği ilgi çekmeyi başarmış büyük değişimlere sebep olamasa da parti içinde bir farkındalık yaratmıştı. Keza Gülek, *"Biz Halk Partisiydik, şimdi halkın partisi olacağız"* sloganıyla tabana dönük propagandayı ilk kez kendisinin başlattığını ifade etmiştir. *"Biz halkın üstünde değiliz, halka karışalım"* dedim, sonuçta Nihat Erim kazanamadı, ben kazandım" ifadesi de Kasım Gülek'in halka dönüş politikasını göstermektedir (Balci, 2015: 119; 121). Kasım Gülek'in sekreterliği ile CHP'de sivilleşme babında görünür bir değişim başlamış, Çavdar'ın yorumuyla Gülek, uyguladığı stratejilerle tepeden inme parti zihniyetinin değişmesi konusunda ilk ciddi adımları atan kişi olmuştur (1994: 2027).

Kasım Gülek'e göre 1950 seçimlerini CHP'nin kaybetmesinin temel sebepleri; uzun süreli iktidar yıllarının halkta CHP aleyhine ortaya çıkardığı hoşnutsuzluk, CHP içinde ortaya çıkan bu toplumsal değişime direnç gösteren bir kesimin varlığı, DP'nin seçim kampanyalarında seçmene cazip vaatlerde bulunmaları ve CHP'li seçmenin partinin bu seçimlerden başarıyla çıkacaklarına olan aşırı inançlarıydı (*Dış Basın ve Radyo'da Kasım Gülek (Radyo Konuşmaları demeçler, makaleler)*, 1956: 44). Hatta Gülek daha sonra bu seçimlerin kaybedilmesini *"adımız Halk Partisi idi ama bir türlü halkın partisi olmayı beceremedik"* diyerek özetlemiştir (Balci, 2015: 116-117). Yapısal çözümler içermeyen ama partinin halk gözündeki imajının farkında olduğunu ifade eden bu yorumlarda hem partinin uyguladığı yöntem ve tekniklerin yetersizliği hem de parti imajının halk nezdindeki olumsuzluğu dile getirilmiştir. Gülek, bu temel sorunlara karşı çözüm önerisi olarak halkı işaret etmiş ancak halka nasıl ve ne şekilde gidileceği konusunda retorik boyut içeren şahsi çabalarının ötesine gidememiştir. Bununla birlikte parti genel sekreteri Kasım Gülek'in bu şahsi çabaları ile partiye en önemli katkısı 1950-54 yılları arasında CHP'nin geleneksel %35-40'lık oy oranını koruyabilmesi ve parti tabanının moralini canlı tutabilmesi olmuştur (Ahmad, 1996: 111). Öte yandan seçimlerin ardından İnönü, CHP divanında yapmış olduğu konuşmada parti örgütlerine ve partililere itidalli ve soğukkanlı olma çağrısı yapmış ve şerefli bir maziden gelen partiye yeni bir görev verildiğini belirtmiştir (Turan, 2003: 454-455). 1950 seçimleri CHP'de fonksiyonel bir değişimi zaruri kılarken merkezi parti olma niteliğinden dolayı bunu örgütlerle iş birliğine gitme yolu ile yapmıştır. Gülek'in de örgütlerden temel isteği parti görevlilerinin hızla Anadolu'nun en ücra yerlerine kadar gitmeleriydi (Koç, 2014: 65). Bu amaçla Kasım Gülek, genel sekreterliğinin ilk zamanlarında muhalefete geçmiş olmanın verdiği şoku atlatır atlatmaz teşkilatlar ve halk arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek ve aynı zamanda parti propagandasını yapabilmek için parti içinde bir *propaganda bürosu* kurmuş, teşkilatlardan da propaganda ve istihbarat için çeşitli teknik ve yöntemler uygulamalarını istemiştir (BCA, 490.01-1393.623.1, 12.12.1950, 8). Teşkilatlara dönük bu hareketlenme etkisini kısa sürede göstermiştir. Bu dönemde oluşmaya başlayan partideki gençleşme hareketi daha sonra ortaya çıkacak olan Bülent Ecevit önderliğinde ki *Ortanın Solu* hareketinin köklerini beslemiştir (Bektaş, 1993: 27).

1954 seçimlerine genel sekreter Kasım Gülek'in propaganda ve çalışmaları ile giren CHP, seçim kampanyasını daha ziyade demokrasi ve DP'nin hukuksuz olduğunu iddia ettiği çalışmaları üzerine

yapmaktaydı. Yabancı Sermaye ve Petrol Kanunu gibi toplumun çokta içinde olmayan konularla ilgilenilmiştir. Oysaki yol ve hayvan vergileri, köylere su, kasabalara yol sorunları gibi mevzular halkın dertlerini gösteren esas problemlerken bunların dile getirilmemesi partinin halktan kopukluğuna bir delil olmuştur (Ahmad, 1996: 61). Keza bu dönemde CHP'nin esas problemi özgün ve sistemli bir tutum içinde halkla bütünleşmeyi sağlayamaması ve bütün programını DP'nin tepkilerine göre şekillendirmesiydi (Kili, 1976: 134). Bu tablo içinde Gülek, seçim çalışmalarını köylüler arasında yürütmeyi tercih etmiş ve *"İstanbul'un serin rüzgârlarını salon politikacılarına bıraktıklarını kendisinin ise en ücra köy köşelerine gideceğini"* ifade etmişti (Milliyet, 17 Ağustos 1954: 1, 3). Ancak onun bu kişisel çalışmaları bu seçimlerde de yeterli olmamış ve CHP, % 34. 8 oy oranını ile geleneksel oylarını korumayı başarmıştır. Ancak 1954 seçimlerinin ardından CHP'de yine tartışmalar başlamış ve tartışmanın merkezine parti genel sekreterinin kurultay değil parti meclisi tarafından seçilmesi isteği yerleşmişti. 1954 kurultayı öncesinde giderek artan tartışmalar ve basına yansıyan haberlerde CHP'de başkan, genel sekreter ve parti meclisi olmak üzere üç başlı bir yapının ortaya çıktığı iddia edilmişti (Babaoğlu, 2019: 2692). Kasım Gülek ise bu çok başlılık haberlerini yalanlarken *"teşkilatımız sapsağlam durmaktadır. Azimlidir. Birçok müşküllere ve baskılara rağmen hiçbir sarsıntı geçirmemiştir"* diyerek durumu kurtarmaya çalışmıştır. İnönü ile arasında sorunlar olduğuna dair haberler yapılması üzerine de Gülek, genel başkanla arasında bir sorun olmadığını belirtmişti (C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in C.H.P. Onuncu Kurultay Konuşmaları, 1953: 24). Gülek ayrıca partide bir ıslahat yapılması yönündeki konu ile ilgili ise *"arabanın tekerleği kırılınca akıl veren çok olur. Şimdi peyklerden pek çoğu CHP ismini değiştirsin, prensiplerinde tadilat yapsın demektedir. Parti, ismini ve prensibini değiştirmek niyetinde değildir"* diyerek partide köklü bir değişime karşı olduğu mesajını vermiş öte yandan parti çalışmalarının dinamik bir şekilde ve halkın içinde yapılacağını ifade etmiştir. Halkın arasında yapılacak çalışmalar ise *sessiz ve gösterişsiz* yapılacaktır (Milliyet, 18 Temmuz 1954, 1; 3). Kasım Gülek genel sekreter sıfatıyla partideki değişimin köklü ve teorik bir değişim olmasından ziyade partinin kökleşmiş ve güçlü misyonunu taşımaya devam etmesi gerektiğini savunmaktaydı. Ancak parti politikalarının halkçı uygulamalarla revize edilmesi gerektiğinin de farkındadır. Öyle ki partinin değişimi konusundaki bu dirençli fikirleri Ecevit önderliğinde başlayacak olan Ortanın Solu hareketine karşı da değişmeyecek ve sert bir şekilde savunulacaktır.

Kasım Gülek, statükocu fikirlerini Nihat Erim ile girdiği mücadelede de savunmaya başlamıştı. İnönü'nün desteğini alan Nihat Erim ve Kasım Gülek arasında başlayan çatışma, DP'nin CHP'nin Ulus Gazetesi ve diğer mal varlıklarına el koyması ile ortaya çıkan yeni süreçte daha da alevlenmişti. Kasım Gülek, DP'nin CHP'nin malvarlığına ve Halkevlerine el koyma çabasını *'Cumhuriyet Halk Partisini ortadan kaldıracak adam anasından daha doğmadı'* diyerek tepki ile karşılıyordu (C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Onuncu Kurultay Konuşmaları, 1953: 8). Erim, kapatılan Ulus Gazetesi yerine Yeni Ulus Gazetesini çıkarmış ama kısa süre sonra gazete üzerinden kişisel rant elde ettiği gerekçesiyle eleştirilere uğramaya başlamıştı. Erim, bu süreçte İnönü tarafından desteklenirken Gülek'e karşı bir ekip olarak ortaya çıkmıştır. Gazeteden kişisel kâr ettiği yönündeki iddiaları yalanlayan ve yılsonu raporları ile de bunu kanıtlayan Erim, kendini aklamayı başarmıştı (Vatan, 2 Ağustos 1954; Babaoğlu, 2019: 2698). Böylece bu çatışma ile beraber parti içinde statükocu ve ıslahatçı iki grup ortaya çıkmıştır. Değişime direnen ve bir nevi kendi statüsünü koruma eğilimi görülenlerden biri de ıslahatçılara karşı olan genel sekreter Kasım Gülek'ti. Gülek, partinin temel prensiplerinde ıslahatçıların önerdiği radikal değişim yapılması önerilerini, bu önerilerin parti içindeki Gülek hâkimiyetini yok etme potansiyelinden dolayı reddetmiştir. 1954 yılında yapılan Kurultayı Gülek, genel sekreteri seçme hakkının kurultaydan alınması planı olarak değerlendirmiş ve direnmiştir. Ancak Parti Genel Meclisinde parti tarihinde oldukça önemli bir yer işgal eden ve partide değişim önerilerini incelemek amacıyla bir *Islahat Komisyonu* kurulması kararlaştırılmıştır. Bu komisyon iki hafta boyunca çalışmış, program ya da tüzük değişikliği üzerinde yürütülen tartışmalar esas olarak partinin kimliği ve ideolojisi üzerine yoğunlaşmıştır (Kılıç, 2020: 1377; 1380; 1386). Islahat Komisyonu nihai olarak cumhuriyet güdümlü parti idaresinden vazgeçilmesini ve tüzük değişikliği ile genel başkan, genel sekreterlik ve genel idare kurulunun ayrı ayrı değil iki yılda bir yapılacak bir kurultayda seçilmesini önermiş ancak komisyon kararına tek olumsuz imza Kasım Gülek'ten gelmiştir. Kararı sert şekilde eleştiren Gülek, hesaplaşma adresini Kurultay olarak göstermiş ve Islahat Komisyonunu da kendini hedef alan bir hareket olarak nitelendirmiştir (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1954; Kılıç, 2020: 1391). XI. Kurultayda Gülek, yine özel ve şahsi propaganda çalışmalarını yürütmüş, Kurultaya Ankara dışından gelen delegeler arasında yoğun bir kulis çalışması yapmıştır (Zafer, 26 Temmuz 1954). Nihat Erim ise Gülek'in bir liderlik vasfına sahip

olmadığını iddia etmiştir (2021: 555). Ancak bu kurultayda da Gülek'in ekarte edilmesi için yürütülen çalışmalar sonuç vermemiş ve komisyonun parti meclisinin genel sekreteri seçmesi isteği de kabul ettirilememiştir. Gülek, yeniden genel sekreter seçilmiştir (Akşam, 31 Temmuz 1954). Barutçu, Gülek'in bu sıralarda şahsi emeller peşinde koşarak DP'den elçilik istediğini ve genel seçimlerde bilhassa Adana'da parti lehine faaliyet göstermeyerek muhalefetten oy alma derdine düştüğünü ancak buna rağmen seçilmesini ilginç bulduğunu ifade etmektedir (1977: 450).

1957 seçimleri ise Genel Sekreter Kasım Gülek'in de istediği gibi partinin topluma inmeye onu daha çok dikkate almaya başladığı ve bunun dönütünün de alındığı bir seçim dönemi idi. Keza işçi, köylü ve esnaf gibi toplum kesimlerinin sorunlarına ışık tutan seçim beyannamesi de bunu ortaya koymaktaydı. Bu süreçte, ilk kez CHP işçi sendikaları birliğinde Genel Sekreter Kasım Gülek görülmedik şekilde tezahüratlarla karşılanmıştı (Bila, 1999: 164). Ancak bu görece yaşanan değişimin en etkili ilk nihai sonucu XIV. Kurultayda ilan edilen *İlk Hedefler Beyannamesi* olmuştu (Ulus, 15 Ocak 1959). Bu beyanname ile seçimlerde ilk defa köylü ve işçiye yönelik somut önerilerle halkın karşısına çıkılmış ve bu süreçte halkçılık adına CHP açısından bir dönüm noktası olmuştu (Çavdar, 1994: 2029). Partide değişim rüzgârları esmeye başlarken Gülek'ten kurtulmanın da yolları aranmaktaydı. Keza 1959 yılına gelindiğinde giderek şahinleşen ve parti politikasından daha da sert bir dil kullanan Kasım Gülek, partinin de olumsuz şekilde dikkatini çekmeye başlamıştı. Bilhassa ziyarette bulunduğu Geyikli'de bir dizi olayın ortaya çıkması ve Geyikli Olayları sonrasında basın mensuplarına karşı gösterdiği sert tavır ayrıca DP'ye yönelik eleştirilerinde kullandığı çatışmacı dili Gülek'i bir sorun haline getirmişti (Akşam, 27 Eylül 1959). Tüm bu sürece karşı Gülek'in uzun süre parti genel sekreterliğinde bulunması Gülek'in parti tabanının çok sağlam olmasına bağlanmıştı. Turan Güneş'e göre İnönü'nün Kasım Gülek'e uzun süre sabır göstermesinin tek sebebi İnönü'nün parti tabanına yönelik hassasiyetinden kaynaklanmaktaydı. Bu güçlü parti tabanı nedeniyle Gülek'in partinin mevcut kanalları ile yıkılamayacağını iddia eden Güneş'e göre "*Kasım Gülek'i Kasım Gülek'ten başka kimse yıkamazdı*" (Balci, 2015: 182). Ayrıca Gülek, çeşitli uygulama ve tutumlarıyla parti merkezi tarafından parti genel sekreterliği makamına uygun bulunmamaktaydı (Kili, 1976: 139). Nitekim öyle olmuş ve 1959 yılında Nato Parlemler Grubu Başkanı Albay Fens'e yazdığı mektubun ifşa edilmesiyle Gülek, muhaliflerine aradığı fırsatı kendi sunmuştu. Mektupta Gülek, NATO'ya gönderilecek temsilci hakkında olumsuz bir imaj çizmiş ve bu sebeple kendisinin temsilci olarak seçilmesini istemiştir. Gülek, mektubunun ifşa edilmesi üzerine genel sekreterlikten istifa etmiş ve bu durumu bir iftira olarak değerlendirmişti (Zafer, 30 Temmuz 1959, 1; Ulus, 28 Eylül 1959, 1). 1960 yılında ise tekrar genel sekreterlik adaylığını açıklayan Gülek, kongreye hâkim olan güçlü parti tabanına karşın seçimi kaybetmiş hatta parti yönetimi tarafından parti Genel İdare Kuruluna dahi seçilmesi uygun görülmemişti (Ahmad, 1996: 245). 1961 yılında yapılan 14. Kurultay ise *Gülekçiler ve Paşacılar* çekişmesine sahne olmuş ancak İnönü'nün daha sonra da Ecevit'e karşı kullanacağı "*ya o ya ben*" taktiği İnönü lehine sonuç vermiş ve İnönü yeniden genel başkan seçilmişti (Koç, 2014: 92). İnönü'nün parti yönetimi üzerinde ki ağırlığını hissettirmesi, güçlü örgüt gücüne rağmen Gülek'in seçilememesine sebep olmuştu. Bununla birlikte 1961 yılında yapılan CHP Gençlik Kollarının ilk kurultayında Kasım Gülek etkisi açıkça görülmüş ve salona giren Gülek, alkışlarla karşılanırken bizzat rakibi İnönü'nün karşısında oturmuştu (Kaya, 2010: 135). 1962 yılında Kasım Gülek, partiden bir yıllığına ihraç edilmiş ve ihraç gerekçeleri arasında özellikle iki madde dikkat çekmişti: Parti yöneticilerini "*halkın arasına girenler ve girmeyenler*" olarak ayırıp ikilik yaratmak ve İnönü'yü Atatürk ilkeleri üzerinde düzeltme yapmakla suçlamak (Kili, 1976: 148). Gülek, partiden ihraç edilmesinin ardından partinin asli değerlerinde yapılan deformasyona karşı hep savunmada kalmış ve değişimi reddetmişti. 1967 Kurultayında Ortanın Solu hareketinin ses getirmeye başladığı bir dönemde basında çıkan bir haberde ise Kasım Gülek'in kurultayda delegelerden "*hiç iltifat görmediği ve ilgilerini dahi çekmediği*" belirtilmişti (Akşam, 29 Nisan 1967: 7). Böylece CHP içindeki Kasım Gülek dönemi sona ermiş, Gülek bundan sonra parti tabanında etkili olmaya devam etmiş ancak onu tekrar parti içinde etkili konuma yükseltecek bir parti gücünden mahrum kalmıştı.

Kasım Gülek'in CHP Genel Sekreterliği süresince yaşadığı en büyük sorun CHP'nin 1950'li yıllardan itibaren bir muhalefet partisi konumuna geçmiş olması ve bu konumda olmanın verdiği sarsıntı ve tecrübesizliği aşamama konusuydu. Gülek, şahsi girişimleri ile partiye yeni bir çehre kazandırmaya çalışmış ancak bu uğraşlar belki de partinin istediği asıl değişimden uzak popülist bir kişisel içerdiği için başarılı olamamıştı (Birgit, 2006: 186). Bununla birlikte parti içinde başlayan bu kıpırdanma, Gülek'in çerçevesini çizdiği halka dönme ve halktan hareket etme düşüncesinin daha sonra

Ecevit ile birlikte fikrîsel bir akım içine oturtulmasına temel dayanak olmuştur. Ecevit'in önderliğini yaptığı Ortanın Solu hareketi, dönemin sosyalist rüzgârlarından etkilenerek hazırlanan 1961 anayasasının sol karakterinden izler taşımaktaydı. Bu nedenle Ortanın Solu kuramı ve söylemi yankı bulmuş ve açıklandıktan sonra uzunca bir süre de tutunabilmişti. Keza bu anayasadan sonra sınıf partileri kurulmuş, ortaya birçok sosyal hareket çıkmış bilhassa işçi hareketleri yoğunlaşmıştı. CHP böyle bir rüzgâr altında hem kendi konumunu hem de sol hareketler içinde nerede olduğunu belirlemek durumunda kalmıştı (Koç, 2014: 116). Bu değişim rüzgârının 1950'lerde partiye yönelik olarak başlatılan Atatürkçülük sorgulamasını da tekrar daha şiddetli olarak gündeme getirmişti. Bu sorgulamada partinin Kemalist değerlerini sorgulayan ve buna karşı çıkan statükocu iki grubun çatışması başlamıştı. Kemalist Sol diye nitelenen ve Atatürk devrimlerinden tavizler verildiğini ifade eden statükocu grup partinin değerlerinden ödün vermesine karşı çıkmıştı (Fedayi, 2004: 90).

XVIII. Kurultayda alınan karar gereğince parti meclisi tarafından seçilen parti genel sekreterliğine Ecevit, İnönü'yü ikna etmesi sonunda seçilebilmişti. Böylece İnönü hem kendine bir veliaht hem de parti de ciddi bir değişimin önderliğini üstlenebilecek bir genel sekretere sahip olmuştu. Ecevit tarafından hazırlanan Ortanın Solu isimli bir kitap 1966 yılında yapılan XVIII. Kurultayda delegelere dağıtılmış ve tartışmaların önü açılmıştır (Turan, 2003: 436-437). Ecevit'in Ortanın Solu kitabında kavramsal çerçevesini çizdiği fikirlere göre çok partili toplum düzeninde partiler; aşırı sağ, ortanın sağ, orta veya merkez, Ortanın Solu ve aşırı sol olarak gruplandırılmıştı. Böylece CHP'nin bu parti düzeneği içindeki yeri ve konumu Ortanın Solunda olarak belirlenmiş ve bu konumda yer alan insanlar ise insancıl, halkçı, sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçi, devrimci, reformcu, devletçi, plancı, özgürlükçü, sosyal demokrasi yanlısı olarak tanımlanmıştı. Ona göre aşırı sağ ve aşırı sol partiler toplumu ya olduğu yerde tutmaya ya da geri çekmeye çalışan, biçimsel demokrasi ile halkı oyalamaya ve sömürmeye yarayan partilerdi (Ecevit, 1975: 21; 27; 29). Ortanın Solu hareketi aslında partiye bir ideoloji kazandırmaktan ziyade politik bir doktrin sağlama niteliğindedir. Keza asıl amaç demokratik söylemin geliştiği bir evrede partinin halkla bütünleşmesini politik alana aktaran bir doktrin sunabilmektir (Şendal, 2020: 284). Hareket bizzat CHP'yi kamu kurumu niteliğinden çıkarıp bir siyasal parti haline getirmeyi, CHP'yi demokratlaştırıp, partiye sosyal demokrat bir gömlek giydirmeyi hedeflemekteydi (Fedayi, 2004: 164).

İnönü, kavramı ortaya ilk attığında bir slogan olarak kullanmış içeriği ise henüz tam olarak belirlenmemişti. Ancak İnönü bir süre sonra parti içinde Ortanın Soluna karşı başlayan sağ ve tutucu harekete karşı bu yeni fikri desteklemişti (Fedayi, 2004: 166-167). Ecevit'in Ortanın Solu hareketine lider olarak belirlenmesinde ise onun hem partinin köklü ve statükocu ekibinin dikkatini çekmeyecek bir isim olması hem de İnönü'nün rahatsız olmayacağı ve farklı kesimler arasında iletişimi ve idareyi sağlayabilecek bir kişilikte oluşu belirleyici olmuştu. Böylece Gülek'in aksine Ecevit, İnönü tarafından başlangıçta desteklenen bir genel sekreter statüsünde yer almıştı. Gülek'in *bencil* ve bir ekip içinde çalışmaktan uzak görüntüsüne karşın (Erim, 2021: 463) Ecevit, bu dönemde ortaya çıkan iki ayrı sol hareketi (hızlı sol ve forum grubu) Ortanın Solunda birleştirmeyi başarmış bir kişiliktir (Şendal, 2020: 293). Öyle ki Ortanın Solu hareketi parti teşkilatlarına yeni bir hava getirmiş ve bu hava 1950'li yıllarda Gülek'in teşkilatlarda oluşturduğu heyecanı daha da büyütülmüştü (Aşırı Solun 'Geniş Cephe' Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit, 1970: 40). 1967 yılında İzmir İl teşkilatında yaptığı konuşmada Ecevit, temel dayanaklarının teşkilat desteği olduğunu ifade ederken parti içinde son dönemde ortaya çıkan çatışmaların bir *tazelenme hareketinden* kaynaklandığını ifade etmişti (Ulus, 27 Temmuz 1967, 1).

Ortanın Solu hareketi hem partiye hem siyasi hayata çok ciddi bir ses getirmiş ancak her yeni görüş ve fikirde olduğu gibi bu fikirde muhaliflerini yaratmakta gecikmemişti. Bu hareketin halkı ve parti tabanını ürküten yaklaşımlar içerdiği fikrini savunanlara göre parti, sosyalist olmakla suçlanmıştı. İnönü Ortanın Solu konusunda iktidar tarafından yapılan sosyalistlik eleştirilerine sıklıkla partisinin sosyalist olmadığını ve olmayacağını belirterek yanıt vermiş, Ortanın Solunun ise partinin temel ilkelerinin yeni bir ifadesi olduğu yorumunu yapmıştı (Mirkelamoğlu, 1975: 44). Bu açıklamaya karşın "*CHP sosyalist değildir*" ibaresinin CHP, parti meclisinin ilan ettiği son bildiriye dâhil edilmemesi dikkat çekmişti (Cumhuriyet, 02 Ocak 1967, 1). İnönü, partinin sosyalist olmadığı ibaresinin bildiriye konmamasını açıklarken bu ibareyi bildiriye koymanın sonu gelmez bir hareket olacağını ve tam tersi sosyalistlik şüphelerini her zaman taze tutacak bir eylem olabileceğini ifade etmişti. İnönü, daha evvel *Allah* sözcüğünü kullanıp kullanmama konusundaki direktmelere de direndiğini ve dini siyasete alet etmemeyi tercih ettiğini ifade etmişti (Cumhuriyet, 04 Ocak 1967, 3). Ecevit ise Ortanın Soluna

yöneltilen eleştiriler ve halkın bu kavrama uzaklığı konusunda bazı CHP'lilerin eleştirilerini şu şekilde reddetmişti: “Efendim Ortanın Solundayız ama bizim halk bunu anlamaz, çünkü bizim halk melekleri sağ omuzda şeytanları sol omuzda bilir onun için Ortanın Solunda olduğumuzu söylemeyelim. Halkın hissiyatına saygı gösterelim diyecek ve halk da böylece o politikacının kendisine saygı gösterdiğini sanacak” (Topuzoğlu, 1975: 102). Öyle ki eleştirilere göre 1965 seçimlerinde alınan kötü sonuçlar Ortanın Solu hareketine bağlanmış¹ (Milliyet, 29 Haziran 1966, 2) bundan sonra da tartışılmaya devam edilen konunun İnönü tarafından sahiplenilmesi ise dengeyi değiştirmişti. İnönü'nün bu tutumu ilericiler lehine bir tavır olarak yorumlanırken yine de İnönü'nün parti içindeki konumunun her iki grubun da üstünde olduğu belirtilmişti (Cumhuriyet, 20 Haziran 1966, 1; 3).

Ecevit'in süregiden İnönü desteğine karşın bir süre sonra onunla ipleri koparma noktasına getiren çalışmaları, partinin yönetim anlayışı üzerinde devrim etkisi yaratmıştı. Gülek'in uzun müddet mücadele ettiği ancak köklü izlerinin ve tarihsel kişiliğinin gölgesinde kaldığı İnönü, bir süre sonra Ecevit'in partiye getirdiği dinamizm sayesinde devrilecek ve statüko ve dengenin baş mimarı İnönü, parti liderliğinden istifa etmek durumunda kalacaktı. Gülek'in güçlü örgüt desteğine rağmen bunu başaramamış olması partinin muhalefete geçtiği ilk yıllarındaki şaşkınlık ve yıkılmışlık içinde İnönü'yü büyük bir dayanak olarak görmesiyle ilişkiliydi. Her ikisinin de karşısında yılların yılmaz siyasetçisi yer almış ve İnönü tarihsel kişiliği ile partideki ağırlığını her zaman korumayı başarmış etkili bir liderlik profili çizmişti. Ancak İnönü elinde saklı tuttuğu *ya o ya ben* kozunu her iki genel sekretere karşı da kullanarak güçlü etkinliğinin parti üzerindeki tesirini görme şansını bulmuştu. Bununla birlikte Ecevit, İnönü'nün partinin tarihsel kimliği üzerindeki etkisinin farkında olduğundan kendisini onun öğrencisi gibi gördüğünü, Ortanın Solunda olmayan bir CHP düşünülemediği gibi İsmet Paşasız da bir Ortanın Solu da düşünülemediğini ifade etmişti (Mirkelamoğlu, 1975: 23). Gelinek noktada Ecevit, 12 Mart Muhtırasının ardından Erim Hükümetine bakan vermeyi kabul eden İnönü'ye tepki olarak hükümetin demokratik bir hareket içinde olmadığından bahisle genel sekreterlikten istifa etmişti (Ulus, 22 Mart 1971, 1). Ancak Ecevit'in parti genel sekreterliğinden istifasına rağmen parti üzerindeki hâkimiyeti ve nüfuzunu devam ettirmesi, İnönü'ye göre parti içi karışıklığa sebep olmuştu (Mirkelamoğlu, 1975: 154). Elbette tüm bu süreç içinde Ecevit'in elini en çok kuvvetlendiren şey bütün politikasını yerel örgütler üzerine kurgulamasıydı (Ayata, 1995: 84). Öyle ki Ecevit rüzgârının parti sularında hızla esmeye başladığı günlerde *Ecevit Marşı* gündeme alınmış hatta partide *Ecevitçilik* diye bir akım başlamıştı (Mirkelamoğlu, 1975: 56-57). Bu etkinlik karşısında şaşırarak ve teşkilatlar üzerindeki etkinliği azalan İnönü, 1971 yılında Ecevit hareketini destekleyen Merkez Yönetim Kurulu ile Gençlik ve Kadın Yönetim Kurullarının fesih edilmesini ve yeni kurullar kurulmasını istemişti. Ancak isteği kabul edilmeyince yeni delegelere gerek kalmadan mevcut delegeler ile kongrenin yapılmasını isteyen İnönü'ye örgütlerden ortak bir bildiriyle tepki gelmişti (Ayata, 1995: 84; Bektaş, 1993: 85-86; Cumhuriyet, 15 Mayıs 1972, 1). Ecevit, halkın ve parti tabanının desteğini de ardına almış olmanın rahatlığı ile bu kurultayda İnönü'ye açıktan bir tavır almıştı. Ecevit'in etkinliğini yok etmek için harekete geçen İnönü ise *ya ben ya o* diyerek karşılık vermiş ancak Parti Meclisi çoğunluğu Ecevitçilerden oluştuğu için İnönü, istifa etmek durumunda kalmıştı (Akdağ, 2018: 139). Ecevit ise İnönü'nün ardından CHP'nin üçüncü genel başkanı seçilmiş ve bu kurultayda yaptığı konuşmada partinin artık bir önder partisi olmaktan çıktığını ve örgüt partisi haline geldiğini belirtmişti. Ecevit'e göre kendisi de örgüt içinden çıkmıştı (Ecevit, 1972: 28; 64).

Kasım Gülek ve Bülent Ecevit'in Halkçı Siyaseti

DP'nin halka yaklaşma atağını sezinleyen ve bunu bir politika olarak uygulamalarına yansıtın ilk CHP'lilerden olan parti genel sekreteri Kasım Gülek, bulunduğu prestijli konumun da etkisi ile örgütün beğenisini kazanan ama parti merkezi ile yıldızı bir türlü barışmayan bir kişilik olarak öne çıkmıştı (Arcayürek, 1985: 126-127; Çavdar, 2004: 47). Kasım Gülek'in CHP'de sinyallerini verdiği değişim rüzgârının ilk ayağını CHP'nin halka dönüşü ve var olduğunu düşündüğü seçkin anlayışın yıkılması oluşturmaktaydı. Bu kapsamda popülist bir yaklaşımla ekip çalışması yerine kendini bir alternatif lider olarak öne süren alt mesajlı çalışmalar yapmıştı. Bu nedenle Gülek'in faaliyetleri bir ekip çalışmasından ziyade tekil bir liderlik çabası içermekteydi. 1951 yılında ara seçimler için seçim bölgesi olan Bilecik'te hazırlanan seçim beyannamesini mektup şeklinde il parti başkanına okutması günlerce basını meşgul

¹ Bu yenilginin temel sebeplerinden birinin de teşkilat sorunu olduğu ve CHP'nin reformcu kimliğine rağmen parti ve teşkilat anlayışının hala yüz yıl önceki bakış çerçevesinden devam etmesine bağlanmıştır. ‘CHP Neden Yenildi?’, Milliyet, 29 Haziran 1966, s. 2.

etmişti. DP, halkı iktidar aleyhine kışkırtmak suçlamasıyla parti il başkanına soruşturma açarken Gülek, savunmasını seçim kampanyası kapsamında *şahsi propagandasını* yaptığını ifade ederek yapmıştı (Milliyet, 25 Ağustos 1951: 1) Böylece partinin de önüne çıkan bir genel sekreter olayı gündemi meşgul etmişti. Gülek 1956 Ege gezilerinde de her gittiği yerde şaşaalı bir karşılama ile kendini omuzlarda bulurken bu gezilerinde bilhassa DP'lileri de ziyaret ederek ellerini sıkışmış adeta pati başkanı gibi hareket etmişti (Milliyet, 26 Ocak 1956: 3). Bu gezilerdeki dikkat çeken halk temayülü muhalif gazetelerin de dikkatinden kaçmamıştı (Zafer, 13 Ağustos 1959: 1). Sürekli halk içinde olmayı ve bulunmayı popülist siyasetinin merkezine koyan Gülek, olaylı gezileri ile gündemden düşmemişti. 1953 yılındaki onuncu kurultayda genel kurula hitap eden Kasım Gülek "*merkezde oturup yazı yazarak, broşür dağıtarak parti çalışmalarının yürütülemeyeceğini, halka okunacak malzemedен ziyade konuşacak insan göndermenin elzem olduğunu*" ifade etmişti. Bu sebeple bu gezilere önem atfeden Gülek, partinin genel sekreterliğini yürüttüğü son üç yılda partinin prestijinin yükseldiğini de belirtmişti (C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Onuncu Kurultay Konuşmaları, 1953: 12). Çoğu mahkemeler ve tutuklamalarla sonuçlanan bu gezilerden birinde DP'nin çıkardığı toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma yasağı nedeniyle Kasım Gülek, altı aylık bir hapis cezası dahi almıştı (Bulut, 2009: 128). Bu sebeple Gülek'in bu gezileri parti içinde sıklıkla eleştirilmekte ve parti genel sekreteri sıfatıyla bu kadar çok geziye çıkması ve asıl görevini ihmal etmesi eleştiri konusu olmaktadır. Gülek ise bu eleştirileri halka, genel sekreterlik görevine geldiğinde yurt gezileri yapacağına dair verdiği söz için yaptığını belirtmiş ve şunları söylemişti (Erim, 2021: 515):

Cumhuriyet Halk Partisi bu devirde istediği vakit ve istediği yerde vatandaşa hizmete amade, ayağında çarık, elinde asa, köylü ile bağdaş kuran, soğanını kırıp kara ekmeğini yoğurdunu yiyen insana vazife verecektir. Kime vazife verirseniz verin, elbette size hizmet edecek olan insan gerektiği vakit çölleri, karlı dağları aşacak, milyonlarca vatandaşın nasırlı ellerini sıkacak, alınının terini silecek, gönlünü alacaktır (C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Onuncu Kurultay Konuşmaları, 1953: 23-24).

Yapılan tutuklamaları da mağduriyet kapsamında halka lanse eden Gülek, gittiği her yerden retorik malzemeler çıkarmayı başarmıştı. Gönen'de köylülerin hükümeti şikâyetlerini "*köylüler bana dert yandılar. Gırtlığa kadar borç içindeyiz. Öyle ki köyümüzde ipotek edilmeyen bir cami bir de mektep kalmıştır*" şeklinde basına yansıtan Gülek (Milliyet, 24 Ocak 1956: 3), birçok gezisinde popülist siyasetin gereği olan vaatlerde bulunmaktan kaçınmamıştı. Parti genel sekreteri olarak gezilerinde iktidar olmaları durumunda milletvekili maaşını düşürmek (Milliyet, 25 Mart 1956; 1), pahalılığa ve enflasyon ile mücadele etmek, tuz, bez, gaz fiyatlarını düşürmek (C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Onuncu Kurultay Konuşmaları, 1953: 16), subay ve astsubaylara oy hakkı vermek, resmi otomobil saltanatına son vermek (Akşam, 12 Ekim 1957: 5), gerektiğinde özeleştiriyi yaparak partinin güvenilirliğini sağlamak (BCA, 30.1.0.0-43.253.11, 24.08.1955: 3) gibi söylemlerde bulunmuştu. Ereğli CHP kongresinde Gülek, DP'nin oy için yaptığı popülist bir uygulamaya şöyle dikkat çekmişti: "*Demokrat Parti Kongresine kamyonlarla köylü taşımışlar ve bedava tarafından gazoz ikram etmişler hatta bir köylünün dokuz tane gazoz içtiğini gazetelerde okudum. Afiyet olsun. Fakat maksat köylüye gazoz ikram etmekse gazozu köylünün ayağına götürmek daha kârlı olmaz mıydı?*" (Ulus, 2 Ağustos 1957: 5). Öte yandan Gülek'in Konya'daki gezisinde ezan okunurken konuşmasına ara vermesi ve imam hatip okullarının sayısını artıracaklarından bahsetmesi DP'nin dini yaklaşımlarına karşı bir atak olarak yorumlanmıştı (Yılmaz, 2010: 544). Keza DP'nin gündemine alarak halkla ortaklık yarattığı inanç temelli politikanın da farkında olan Gülek, gezilerinde bundan da faydalanmıştır. 1955 yılında CHP Erzurum İl Kongresinde yaptığı konuşmada Gülek, partiyi "*dinsiz ve imansız*" olmakla yargılayan DP'ye atf yaparken Müslümana dinsiz demenin günah olduğunu söylemiş ve "*devrimizde yanlış hatalı işler yaptık ve anladık inşallah bundan sonra daha dikkatli olacağız*" demiştir (BCA, 30.1.0.0-43.253.11, 24.08.1955, 3). Hacca ilk giden siyasetçi olan Gülek'in daha sonra da Hacca ailesiyle gitmesi basının da gündeminde yer almıştır. Suudi Arabistan Başbakanı Emir Faysal'ın davetlisi olarak Hacca giden Gülek, "*ben Türkiye'de yeni bir reform yaptım, Halk Partili olmak demek, dinsiz demek değildir*" diyerek o zamana kadar din konusunda konuşmaktan kaçınan politikacıları tenkit etmiştir (Balci, 2015: 255). Böylece Gülek, alışlagelmişin dışında bir parti genel sekreterliği stili oluşturmuş ve bu durum oldukça dikkat çekmişti.

Kasım Gülek herhangi bir teori veya tez içermeyen bu söylemlerini tamamen gündelik siyasetin içine yerleştirdiği popülist tutum ile uygulamıştır. Onun halkçı mantığı da Kemalist halkçılık gibi tüm vatandaşların eşit olduğu, din, dil, mezhep ayrılığı veya azınlığı diye bir şeyin tanınmadığı, herkesin eşit

olduğu bir halkçılık öngörmekteydi (Milliyet, 13 Ocak 1953: 7). Bir röportajında Türkiye’de sınıf çatışmalarının olmadığı, işçi ya da çiftçi partisinin bulunmadığı, her sınıfın kendisini mevcut siyasal partilerde temsil etme şansı bulduğu bir düzenin olduğunu belirtmiştir (Dış Basın ve Radyo’da Kasım Gülek (Radyo Konuşmaları demeçler, makaleler), 1956: 48). CHP içinde asıl değişimlerin başladığı ve Ortanın Solu ile teorik çerçevesini bulduğu 1965 sonrasında da Gülek, muhalif tutumunu ortaya koyarken bu halkçı fikirlerinden hareket etmiştir. Ona göre Ortanın Solu hareketi sınıf ve zümreyi kabul eden, bu yönüyle de Kemalizm’e ve partinin asıl değerlerine ters düşen bir söylemdir. Partinin sivilleşmesi ve halka dönüşünün yanıt bulduğu Ortanın Solu hareketini Gülek, “*biz ne solcu ne sağcı, dosdoğru halkçıyız. Ortanın Solu da yine ortadadır*” diyerek karşılamış “*reformlara, toplumsal adalete en ileri toplum görüşüne taraftarız. Bunu ifade için ne sola ne de sosyalizme ihtiyacımız var*” diyerek Ortanın Solunun reformcu ve sosyal adaletçi görüşlerine katıldığını ancak bu söylemin partiye değil kişiye ait olduğunu ifade etmiştir (Milliyet, 29 Temmuz 1965: 1; Milliyet, 10 Ağustos 1965: 3). Kasım Gülek, 1964 yılında Ortanın Solu hareketini yorumlarken “*hareket CHP’ye hiçbir şey kazandırmadı. İsmet Paşa’yı kandırdılar. “Roosevelt bile, Ortanın Solu bir tutum takınacağız dedi diye CHP’nin, Ortanın Solu politikası belirgin değildi. CHP solun neresindeydi? Ortanın Solu dediğiniz zaman, ortadan komünizme kadar uzanan bir çizgi söz konusudur, Sosyalist düşüncenin kesinlikle karşısındaydım*” ifadelerini kullanmış ve dönemin genel muhalif yorumlarında olduğu gibi partiyi sosyalizme kaymakla suçlamıştır. 1966 CHP Kurultay’ında ise “*CHP sosyal bir partidir, ama dış görüşlere dayalı, sosyalist bir parti değildir*” ifadeleri ile sosyal adalet yönü olan bir parti fikrine saygılı olduğunu ancak dış mihraklı bir sosyalizme karşı olduğunu belirtmiştir (Ulus, 17-19 Ekim 1964; Milliyet, 20 Haziran 1966: 1; 7). Gülek’in halkçılık ve Ortanın Solu yorumları dönemin genel muhalif yorumlarından çok farklı değildir. Hareketi sosyalist, ayrılıkçı ve dış mihrak temelli olarak değerlendiren Gülek, yine de Ortanı Solunun güçlü etkisinin de farkında olduğunu gösteren bir yorumla bu hareketin iddia ettiği bazı söylemlerin daha evvel ilk defa kendisi tarafından dile getirildiğini belirtmiştir. 1967 yılında Ortanın Solu ve CHP içinde iyice baş gösteren ayrılıklar üzerine Gülek, CHP’nin iç çekişmelerle zayıflatıldığını belirtirken CHP’nin bir *sosyal parti* olduğunu 1955 yılında ilk defa kendisinin dile getirdiğini ve bundan gurur duyduğunu da ifade etmiştir. Ona göre *sosyal halkçılık* adıyla Ortanın Solu hareketinin bir türevini ilk defa kendisi ortaya atmıştır (Cumhuriyet, 31 Ocak 1967: 7). Bu ilginç çıkış Gülek’in sosyalist olduğunu ifade ettiği Ortanın Solu hareketinin güçlü etkisini yadsımadığını göstermektedir. Ancak Gülek, *sosyal* ve *sosyalist* kavramları arasındaki farka özellikle dikkat çekmiş ve örneğin Zonguldak gezisi sırasında CHP’nin işçilerin yanında olan *sosyal* bir parti olduğunu özellikle vurgulamıştır (Ulus, 16 Ağustos 1959: 5). Gülek henüz 1951 yılında sekreterliğinin ilk yılında DP iktidarı için iki tehlikeye dikkat çekmiştir. Biri *inkılap düşmanlığı* diğeri ise *komünizmdir* (Milliyet, 1 Nisan 1951: 5).

Kasım Gülek, varlıklı ve işveren bir aileye sahip olmasına rağmen iş ve işçi hakları ile ilgili çalışmaları da yakından takip etmiştir. Hatta Gülek’in halkçı tutumunda antikapitalist izlenimler almak da mümkündür. Gezilerinde sürekli olarak DP iktidarını eleştirirken tüyü bitmemiş yetim hakkından ve bir gecede milyoner olanlardan sorulacak hesaptan bahsetmiştir (Milliyet, 18 Mart 1956: 3). İşçilerle ilgili olarak herkesin en azından geçinecek kadar para kazanması ve işçilere grev hakkının verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Milliyet, 7 Ekim 1958: 5). Bu konu üzerine birçok konferansa katılarak görüşlerini sunmuş ve özellikle işçilerin sigorta kapsamına alınması konusuna dikkat çekmiştir (Balci, 2015: 56). İşçi sorunlarıyla yakından ilgilenen Gülek, onların özlük hakları üzerinde de durmuştur (Balci, 2015: 55; TBMM. TD., D.VI, C.25, 15 Mayıs 1942: 153). Gülek, işçiler konusundaki hassasiyetinin yanında köylüler konusunda daha sembolize bir tavır takınmıştır. Esasında ülkenin köylü nüfus çoğunluğuna bağlı olarak partinin taban olarak bu kesimi baz alması gerektiğini düşünen Gülek için köylüler her zaman daha ön planda yer almıştır. Gezilerini çarığı ile yapan Gülek, bir gezisinde “*Dünyanın çok yerlerini gezdim fakat Türk köylüsü kadar vefalı, açık kalpli insan topluluğuna rastlamadım*” (Kasım Gülek Konuşuyor, 1956: 70) demiştir. 1955 yılında ise çiftçilerin Ziraat Bankası’na fazlasıyla borçlandırıldığı konusundaki yorumu ve bu borçların faizsiz olarak senelik taksitlere ayrılması gerektiği yönündeki önerisi Ziraat Bankası tarafından eleştirilmiştir. Ziraat Bankası Gülek’i çiftçinin ödeme ahlakını bozmaya yönelik kışkırtıcı tavır içinde bulunmakla suçlamıştı (BCA, 30.1.0.0-19.109.5, 03.08.1955: 1-2). Gülek’in uygulamaya yönelik bu faaliyetlerinin yanında gezilerinde bilhassa kırsal kesimler ve köylüler ile kurduğu diyalog dikkat çekicidir. Gülek, 1959 yılında gerçekleşen meşhur *Geyikli Olayları*ndan evvel Çanakkale ziyaretinde de CHP’li kitle tarafından sevinçle karşılanmış ve omuzlara alınmak istenmiştir. “*Yaşasın hürriyet; yaşasın Kasım Gülek*” diye karşılanan Gülek, CHP’li başkanın köylüleri susturması üzerine halkın istediği gibi tezahürat edebileceğini belirterek kişisel

propagandasının yapılmasına ortam sağlamıştır (Ulus, 12 Eylül 1959: 1; 2). Bu gezileri Kasım Gülek'i daha da sivrilterek gündemden hiç düşmeyen bir karakter haline getirmiştir. Gülek ayrıca parti içinde halka yönelik faaliyetler için propaganda bürosu kurulmasını sağlamış, kendi propagandasını ise bizzat kendi yapmayı tercih etmiştir. Gülek, muhalefet partisi olmaları nedeniyle parti propagandasını etkili ve cazip hale getirmek için parti olarak *fısıltı gazeteleri* de dâhil olmak üzere her yola başvuracaklarından bahsetmiştir (BCA, 490. 01-1393.623.1, 1; Sakal, 2017: 1).

1960 sonrasında parti genel sekreterinin parti meclisi tarafından seçilmesi ilkesinin yeniden kabul edilmesi ile Ecevit, genç ve aydın bir lider olarak Kasım Gülek'in bıraktığı yerden devam etmiştir (Bektaş, 1993: 77; Topuzoğlu, 1975: 25-26). Çünkü Ecevit'te halk içinde yürütülecek bir siyasetin başarıya ulaşacağı kanaatindeydi. Genel sekreter Ecevit'e göre halk, CHP'nin halkın sorunlarını ve dertlerini çözebileceğine inanmalı ve bunun için de CHP halka gitmeli, kendini halka daha iyi anlatmalı, halk kendi kimliğine uygun bir CHP imajı ile karşılaşmalıdır. Ona göre CHP'nin muhalefette olması ise bu imaj değişimi için hem bir şart ve hem de fırsattır. Halkın şimdiye dek CHP'yi devletle özdeşleştirdiği için devlet gücüyle götürülen hizmet mantığının partiyi zedelediğini bu sebeple muhalefetteki CHP'nin devlete sırtını dayamadan bu fırsatı şansa çevirmesi gerektiğini ifade etmektedir (Ecevit, 1975: 61; 99-100; Milliyet, 21 Haziran 1966: 1). Ecevit'te Gülek gibi halka gitmenin temel şart olduğunu ileri sürerken CHP'nin mevcut imajından yakınmaktadır. Ecevit'e göre halkla bütünleşmek halka gitmektir. Onun içinde değişime dair halkın inandırılması temel esastır. Ecevit'in halkçı politikası da halka önderlik edecek bir aydın kitesinden geçmekte ancak bu aydınların önderliği halkı sömürlere karşı halkla iç içe yaşama fikrini benimsemelidir (Topuzoğlu, 1975: 47). Onun halkçılığı Kemalizm'in aksine sınıfları reddetmiyor ancak sınıf çatışmasına da karşı çıkıyordu. Bu noktada Ecevit, sosyal adalet ve sosyal özgürlük kavramlarına ayrı bir önem vermekteydi (Ayata, 1995: 82-83). Ecevit, sosyal adalet vurgusunu yaparken Türk tarihinde kölelik ve aristokrasinin olmadığını ve Türk toplumunun sınıfsız bir toplum yapısına sahip olduğunu ifade etmiştir (BCA, 30.1.0.0-87.545.1, 29.12.1962: 6). Bu noktada Ecevit'in halkçılığı Kemalizm'in sınıfsız, kaynaşmış soyut halk anlayışı ile değil halkı; sınıfsal karakteri, ortak çıkarları ve demokratik talepleri olan bir unsur olarak ele almaktaydı. Ecevit'e göre halk kesimleri kapitalist düzen tarafından mağdur edilen, ezilen ve sömürülen kesimleri ifade etmekteydi (Çolak, 2015: 205). O, ülkede emeğinin karşılığını göremeyen sınıfların varlığına dikkat çekmekteydi (Erhan, yty: 102-103). Ecevit'in halka gitme söylemi Gülek gibi halkı soyut bir varlık olmaktan çıkararak onu etkili bir unsur haline getirmekteydi. Ancak Ecevit, Gülek'in aksine toplumda sınıfların varlığını kabul etmekte ancak bu sınıfları ezen ezilen olarak kategorize etmekteydi (Ağtaş, 2008: 213-214).

Kasım Gülek'in genel sekreterliği boyunca halka dönme ve yöneliş siyaseti herhangi bir kesimi net bir şekilde ele almaktan ziyade partinin tepeden inme ve devlet partisi görünümünü zayıflatmayı arzu eden bir yaklaşım içermekteydi. Bu durum bazen köylüye hitap eden bazen işçi ile yakınlık kuran bir Gülek portresi çizerken, benzer şekilde Ecevit ve Ortanın Solu hareketi partinin şimdiye dek dayandığı toprak ağalarını kaybetmeyi göze almış ve yerine işçi ve köylüleri ikame etmeyi düşünmüştü (Ahmad, 1996: 252). Ortanın Solu hareketiyle birlikte CHP, farklı gruplardan insanların oluşturduğu karma bir kitle partisi hüviyetinden sosyal demokrat çizgiye doğru evirilen bir parti konumuna gelmişti (Bozkır, 2005: 236). Ecevit'in Ortanın Solu kapsamındaki esas fikirleri de Gülek gibi CHP'yi eşraf-bürokrat partisi olmaktan çıkartarak onu halka ulaştırma çabasıydı. Bu kapsamda parti merkezinde entelektüel bir aydın ekibi -ki bu muhalifler tarafından *Mülkiyeci Cunta* olarak nitelendirilmişti- kurulmuş ve bu ekip Ortanın Solu kavramına bir içerik kazandırma çalışmasına girmiştir (Fedayi, 2004: 163; 173).

Bülent Ecevit'te Kasım Gülek gibi ses getiren Ortanın Solu hareketine daha ziyade kır ve köy kesimini özne olarak seçmiştir. Ülke yapısına uygun olarak Ortanın Solu hareketi *toprak işleyenindir* çerçevesine oturtulmuş ve bu söylem bazı köylerde etkili hareketlere sebep olmuştu. Ecevit, 1969 yılında Menemen'de yaptığı bir konuşmada "*yabancıların, yerlinin, ağaların, beylerin ördükleri sömürü zincirinin kırılıp, köylünün ve bütün çalışanların efendiliklerini duyacakları bir düzen gelecektir*" demekteydi (Aşırı Solun 'Geniş Cephe' Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit, 1970: 42; 46). Köylüye kıymet veren Ecevit, köylüye bakışını Ortanın Solu kitabında açıklarken köy kahvesinde yaptığı eleştirileriyle köylülerin, işçi toplantısındaki sözleriyle şaşırtan işçilerin sosyal adalette çok daha ileri seviyede olan bir toplumda yer alsalardı daha büyük bir bilgin, devlet adamı ya da sanatçı olarak karşımıza çıkabileceğini ifade etmiştir (Ecevit, 1975: 12). Toplumun çeşitli kesimlerine hitap eden Ecevit, kavramsal çerçevesini oturttuğu teorinin uygulamasında sıklıkla halk kesimleri ile temas etmeye önem ve özen göstermiştir. Gülek'in teoriziz olarak popülist çerçevede yaptığı ziyaretlerin benzeri

Ecevit tarafından da sıklıkla yapılmıştır. CHP'nin Beşinci Büyük Olağanüstü Kurultayında CHP içindeki statükocu kesimleri halkı hor görmekte ve halkı küçümsemekte suçlayan Ecevit, her seçim yenilgisinden sonra CHP'nin halkın cahil olduğunu, gerici olduğunu bu sebeple partiye oy vermediğini ileri sürmesine karşı çıkmıştır. Ecevit'e göre hem halktan oy isteyip hem de *halkın yüzüne cahilsin* demek büyük bir haksızlıktır (Ecevit, 1972: 48). Ecevit, Kastamonu konuşmasında Ortanın Solu kapsamında "*ne yaparsak halk için yapacağız*" derken halkın dertlerini bizzat halktan öğreneceklerini ve yine çözümünü de halkla beraber arayıp bulacaklarını ifade etmişti (Ulus, 15 Ocak 1967: 1; Ulus, 17 Mayıs 1967: 1). Başka bir konuşmada ise Ortanın Solunun soygun dönemini kapatacağı mesajını vermiş (Ulus, 6 Ağustos 1967: 1), Ortanın Solunun servetin değil sefaletin düşmanı olduğunu ve halkı sömürerek ve alın terini çalarak kazanılan servetin karşısında olduğunu ifade etmişti (Cumhuriyet, 26 Ağustos 1968: 1; Ulus, 26 Ağustos 1968: 1).

Genel Sekreter Bülent Ecevit rakibi Kemal Satır'ı eleştirdiği bir konuşmasında "*CHP örgütünü yurdu dolaşarak, partililerle kaynaşarak değil, ancak odalarından ve kulislerden tanınabileceği kadar tanıyan Sayın Kemal Satır'ın tatlı hayallerini yıkmak istemem*" diyerek halkla buluşmanın onlara temas etmenin önemini belirtmişti. Gülek'in *salon politikacıları* eleştirisi ile eşleşen bu ifade CHP'nin bu kronik sorunu üzerinde iki parti genel sekreterinin de farkındalığını ortaya koymaktaydı. Yakın arkadaşı Orhan Birgit'in kendi ifadeleri ile Ecevit'te CHP Genel Sekreteri olduktan sonra Ankara'da bulunmak zorunda olmadığı zamanlarını ülkeyi karış karış dolaşmaya ayırmış, halk ile yüz yüze konuşmayı tercih etmiş ve anlaşıldığı kadarıyla Kasım Gülek'in gezilerinde olduğu gibi sık sık engel ve zorluklarla karşılaşmıştı (Öğütveren, 2014: 35; 61). Ecevit Ortanın Solu hareketinin ses getiren başarısını değerlendirirken Ortanın Solunu halkla birlikte, köydeki köylüyle sohbet ede ede oluşturduklarını belirtmişti (Ecevit, 1972: 50). Görüldüğü üzere hakla kaynaşmak, hakla buluşmak gibi partinin uzak kaldığı düşünülen çalışmaları Ecevit önderliğinde bir kavramsal boyuta ulaşmıştı. Bu boyutu uygulamaya taşırken Ecevit'in de Gülek gibi popülist siyasetin bazı gereklerine ihtiyaç duyduğu ve zaman zaman bunu uygulamaya soktuğu görülmüştür. Keza Ecevit'in halkla parti ilişkilerini düzenlemek konusundaki önerilerinden biri de kapitalistlerin uyguladığı yöntemlerden faydalanmak ve halkın manevi duygularına saygılı bir yaklaşım içinde bulunmaktı (Mirkelamoğlu, 1975: 82). Ortanın Solunu İslami açıdan da yorumlayarak ortak noktalar bulan Ecevit, gericiliğin sebebinin dini değil ideolojik olduğunu belirtmiş ve aslında halkın yeniliklere açık olduğunu savunmuştu (Çolak, 2015: 235; 237). Partinin halk içindeki olumsuz algısının bir yansıması olarak düşünülebilecek bu tespitin en çok iktidar tarafından kullanılmasını da eleştirmiştir Ecevit. Parti içinden yükselen Ortanın Solunun halk tarafından benimsenmeyeceği fikrine karşı çıkmıştır. Ortanın Solunu "*halk bunu anlamaz bizim halk melekleri sağ omuzda şeytanları sol omuzda bilir*" diyerek eleştiren ve "*Ortanın Solunda olduğumuzu söylemeyelim*" diyenlere şiddetle karşı çıkmıştır (Ecevit, 1975: 70). İktidar partisi tarafından bir silah olarak kullanılan "*Ortanın Solu Moskova'nın yolu*" propagandalarını da Ecevit şiddetle yermiştir. İskenderun ziyaretinde bir vatandaşın "*Ortanın Solu Muhammed'in Yolu*" diye bağırması üzerine şu cümleleri söylemiştir:

Bütün CHP'lileri Ortanın Solu etrafında birleşmeye ve çalışmaya davet ederim. Biz buraya gelirken bir vatandaş Ortanın Solu Muhammed'in Yolu diye bağırды. Bu sözler bir gerçeği ifade etmektedir. Bunları söylerken amacım dini politikaya alet etmek değildir. Gerçekten Muhammed'in prensipleri arasında fukaraya yardım ve onu kalkandırma vardır. Ortanın Solu da aynı amacı gütmektedir." (Cumhuriyet, 28 Ocak 1967: 3).

Ecevit'in köylüler ile ilgili vaatlerini dile getirdiği bir ortamda bir köylünün "*bu söylediklerinizi neden CHP iktidarda iken yapmadı?*" sorusunu ise Ecevit, tek partili yıllarda milletvekillerinin halkı dinlemek için köylere gitmediğini ancak bu düzenin artık değiştiğini belirterek yanıtlamıştır (Aşırı Solun 'Geniş Cephe' Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit, 1970: 63). Hem Gülek hem Ecevit halkla buluşmayı, onların dertlerini dinlemeyi önemli bir uygulama olarak değerlendirmiş ve bu yönde bir değişimi partinin kaderi için esas görmüşlerdi. Gülek'in popülizmini yeniden canlandıran Ecevit, Gülek'ten farklı olarak bunu söylemsel boyuttan programa dayalı bir boyuta taşımıştır (Alper, 2008: 205). Ecevit'in halkçı politikası kadar örgütle diyalogu da onu ve hareketinin boyutunu daha da güçlendirmişti. Örgüte sunduğu yeni değişim ve fikir paketi örgüte yepyeni bir heyecan getirmiş ve Ecevit'e olan taban desteğini daha da büyümüşü. Onu bu kadar popüler yapan ve gündeme taşıyan konu ülkenin sosyal ve ekonomik sorunları için bir çözüm paketi önermesi ve sosyal adalet ilkesine yönelik söylemleri olmuştu (Çürüksulu ve Adakaleli, 1975: 164-165; 168;170). Gülek kişisel çabalarının ve şahsi propaganda yeteneğinin karizmatik liderliği ile bütünleşerek bir sonuç getireceğini düşünmüş, Ecevit

ise bir fikir ekibi ile Ortanın Solu hareketini hazırlamış ve örgüte bir ses getirmişti. Bu bir nevi popülist liderlikle entelektüel halkçı liderliğin örgütte bulunduğu iki yansıyı göstermekteydi. Ancak partinin tarihsel misyonunun jakoben ve seçkin bir nitelik göstermesi ile belirli bir ideolojik tabandan yoksun olması daha geniş kitlelerin katılımında bir sorun olmaya devam etmiştir. Parti oy potansiyelinde geleneksel kitlesinin dışına çıkmayı başaramamıştır.

SONUÇ

1960'lı yıllarda güçlü bir akım olarak ortaya çıkan popülizm, Türkiye'de çok partili yılların aktif bir politikası haline gelmiş ve bu yıllarda halka dayanma stratejisi temel bir gereklilik haline gelmişti. CHP'nin uzun iktidar yıllarının ardından partinin tepeden inme politikasının halkta bulunduğu olumsuz yankının değiştirilmesi gerektiğini fark eden ilk parti genel sekreteri Kasım Gülek, Amerikan siyasetinin inceliklerini kavramış bir siyasetçiydi. Parti genel sekreteri seçilmesiyle partide başlattığı halka inme, halktan olma çalışmaları kısa sürede ses getirmiş ancak parti merkezi tarafından bu çalışmalar popülist bağlamda kişisel propaganda çalışmaları olarak küçümsenmişti. DP iktidarının ortaya çıkardığı yeni siyasi arenada muhalefet konumuna geçen CHP, parti-halk ilişkilerini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştı. Gülek hem parti lideri İnönü'ye hem iktidar partisi DP'ye karşı yürüttüğü şahsi propaganda çalışmaları ile en azından parti içinde değişim yönünde ciddi bir farkındalık yaratmış ve parti örgütlerinin gençleşmesi yönünde etkili olmuştur.

Kasım Gülek'in halka inme stratejileri çoğunlukla bireysel çalışmalar ve şaşalı yurt gezileri halinde gerçekleşirken bu etkinliklerin bir ekip çalışmasına erişememesi ve yeterli bir fikri altyapı içermemesi faaliyetlerin sığ ve tek düze kalmasına sebep olmuştur. Gülek, güçlü bir örgüt desteği sağlamış olmasına karşın CHP'nin muhalefet partisi konumuna geçtiği bu tedirgin edici yıllarda partinin İnönü gibi güçlü bir kişiliğe sığınmayı tercih etmesi Gülek adına zorlu bir süreci doğurmuştu. Bu nedenle Gülek'in çabaları sınırlı bir etkide kalmış CHP'de arzu ettiği radikal yönetim değişimini gerçekleştirememişti. CHP'de Kasım Gülek'in başlattığı hareketi gerçek bir amaç ve ilkeler bütünü çerçevesinde birleştiren ve dönemin sol rüzgârlarını da arkasına alarak partiye altı oktan sonra motive edici bir güç olarak Ortanın Solunu sunan Ecevit olmuştur. CHP Parti Genel Sekreteri olarak Ecevit'in genç ve aydın kişiliği ile bütünleşen bu hareket, Gülek'in taktik ve yöntemlerini de içeren ancak halkçı bir felsefe ile temellendirilen bir dizi söylemin uygulamaya geçirilmesi ile bir süreliğine başarıya ulaşmıştır. Bu açılardan CHP'nin parti genel sekreterliği birimi, parti içi iletişimi sağlayan bir organ olmaktan çok daha etkili bir ikinci adam pozisyonunu almış ve önemli bir parti birimi konumuna gelmiştir. Parti genel sekreterliği tek partili yıllarda olduğu gibi bu yeni dönemde de parti politikasına yön veren hayati bir pozisyonda yer almıştır. İki genel sekreter de dönemin şartlarını iyi okuyarak parti politikasını değiştirmek veya revize etmek konusunda etkili olmuş ve partide bir liderlik sorunu ortaya çıkaracak kadar önemli bir konuma yükselmiştir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.10.0.0-76.501.8, 20.05.1940.

BCA, 490. 01-1393.623.1, 12.12.1950.

BCA, 30.1.0.0-19.109.5, 03.08.1955.

BCA, 30.1.0.0-43.253.11, 24.08.1955.

BCA, 30.1.0.0-87.545.1, 29.12.1962.

Resmi Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Düstur VI, Cilt 25, 15 Mayıs 1942.

1931 Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, TBMM Matbaası, Ankara, 1931.

1938 CHP Tüzüğü, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1938.

1939 CHP Nizamnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Milliyet

Ulus

Vatan

Zafer

Kitaplar

Ahmad, F. (1996). *Demokrasi sürecinde Türkiye (1945-1980)*. Hil Yayınları.

Arcayürek, C. (1985). *Yeni iktidar yeni dönem 1951-1954*. Bilgi Yayınevi.

Aşırı solun 'Geniş Cephe' faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit (1970). Dünya Matbaası.

Balcı, M. (2015). *Sıradışı Bir Siyasetçi: Kasım Gülek: Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*. Yeditepe Yayınevi.

Barutçu, F. A. (1977). *Siyasi Anılar 1939-1954*. Milliyet Yayınları.

Bektaş, A. (1993). *Demokratikleşme sürecinde liderler oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)*. Bağlam Yayınları.

Bila, H. (1999). *CHP 1919-1999*. Doğan Kitap.

Birgit, Orhan (2006). *Evvel Zaman İçinde*. Doğan Kitap.

C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Onuncu Kurultay Konuşmaları. (1953). Ulus Basımevi.

Cılızoğlu, T. (2017). *Kamil Kırıkoğlu İnönü ve Ecevit'i Anlatıyor*. Tarihçi Kitabevi.

Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*. İmge Kitabevi.

Çürüksulu, N. ve Adakaleli, Ş. (1975). *Ecevit Adında Biri Yahut İkinci İsmet İnönü*. Polemika Yayınları.

Dış Basın ve Radyo'da Kasım Gülek (Radyo Konuşmaları demeçler, makaleler). (1952),Ulus Basımevi.

Erhan, M. (yty). *Karaoğlan geliyor*. M Yayınevi.

Ecevit, B. (1972). *Kurultaylar ve sonrası*. İleri Yayınları.

Ecevit, B. (1975). *Ortanın solu*. Tekin Yayınevi.

Erim, N. (2021). *Günlükler 1925-1979*. Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları.

Kasım Gülek Konuşuyor. (1956). Ekicigil Yayınevi.

Kili, S. (1976). *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Koç, A. (2014). *CHP'de 'Ortanın Solu Söylemi' ve 1965 Seçimleri*. Dezanj Yayınları.

Kurt, S. (2002). *Bir Karaoğlan hikâyesi*. Birey Yayıncılık.

Mccauley, M. (1997). *Who's Who In Russia Since 1900*. Routledge.

Mirkelamoğlu, N. (1975). *İnönü Ecevit'i anlatıyor*. Kervan Yayınları.

Topuzoğlu, A. (1975). *Halk adamı Ecevit*. Tok Yayınları.

Turan, İ. (2003). *İsmet İnönü konuşma, demeç, makale, mesaj ve söyleşiler 1944-1950*. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Turan, Ş. (2000). *İsmet İnönü yaşamı, dönemi ve kişiliği*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Makaleler

Ağtaş, Ö. (2008). Ortanın Solu: İsmet İnönü'den Bülent Ecevit'e, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, (8), 94-221.

Akdağ, M. (2018). Bülent Ecevit'in Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Seçilmesi Sürecinde Yürüttüğü İletişim Ve Medya Stratejisi, *Sosyal Bilimlerinde Güncel Akademik Çalışmalar*, (1), 133-146.

Alper, E. (2008). Bülent Ecevit, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, (8), 202-213.

Ayata, A. G. (1995). Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50 (03), 79-88.

Babaoğlu, R. (2019). Seçim Yenilgisi, Parti İçi Muhalefet ve Hizipleşme Tartışmalarının Gölgesinde Cumhuriyet Halk Partisi XI. Kurultayı (26-30 Temmuz 1954), *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19), 2679-2708.

Bozkır, G. (2005). Cumhuriyet Halk Partisinde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 4 (11), 231-248.

Bulut, S. (2009). Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu, *Akademik Bakış*, 2 (4), 125-145.

Çavdar, T. (1994). Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (8), 2025-2036.

Fedayi C. (2004). CHP'nin Sosyal Demokratlaşması Sürecinde Kemalizm Tartışmaları: 1961-1980, *Liberal Düşünce*, (36), 87-108.

Fedayi, C. (2004). Ortanın Solu Akımı, *Liberal Düşünce*, (33), 163-183.

Kılıç, M. (2020). Chp'de Akamete Uğramış Bir Reform Teşebbüsü: 1954 İslahat Komisyonu, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (4), 1373-1402.

Sakal, F. (2017). Tek Parti Dönemindeki Chp Propaganda Anlayışından Propaganda Ve Yayın Bürosu'nun Kuruluşuna, *Studies Of The Ottoman Domain*, 7 (12), 1-23.

Şendal, T. (2020). Cumhuriyet Halk Partisinde Ortanın Solu İle Başlayan Metamorfoza Karşı İç ve Dış Muhalefet, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6 (2), 281-302.

Toprak, Z. (1992). Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları. içinde Öğretim Üyeleri (Ed.), *Tarih ve Demokrasi Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan* (ss. 41-65).

Tuğluoğlu, F. (2017). CHP'nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (60), 277-310.

Uzun, H. (2012). İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII (25), 101-139.

Yılmaz, E. (2010). 1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları, *e- Journal of New World Sciences Academy*, 5 (4), 541-551.

Tezler

Çolak, M. (2015). *Bülent Ecevit'in Siyasal Anlayış Ve Deneyiminde Dinin Yeri*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. Kocaeli Üniversitesi.

Kaya, A. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde CHP'nin Gençlik Kolları*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Öğütveren, Ü. (2014). *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı Ve Bülent Ecevit (5-7 Mayıs 1972)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.

İnternet Kaynakları

Sevgi Özçelik, <https://forum.donanimhaber.com/bulent-ecevit-beyin-kanmasi-gecirdi-son-durum-hayati-tehlikesi-gecmedi--7152284-7>, 24.03.2022.